

16

На парламентських слуханнях «Стан дотримання прав людини в Україні» представники влади розповіли про системні недоліки в цій сфері та готовність до співпраці з громадянською для покращення ситуації. У відповідь почули звинувачення в бездіяльності та конкретні приклади найбільш кричущих порушень прав людей – злидняк значної частини громадян і жаклих умовах тримання осіб у місцях позбавлення волі.

Права людини — це впевненість у власних силах

І зусилля всієї країни, і увага одного чиновника

У вступному слові **Голова Верховної Ради Володимир РИБАК** нагадав, що Україна, як одна з держав — засновниць Організації Об'єднаних Націй, брала участь у розробці Загальної декларації прав людини. Він наголосив: наблизитися до міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав людини як у законодавчому, так і в практичному вимірі можна лише завдяки спільним зусиллям влади, громадських та правозахисних організацій.

— Нам є чим пишатися, але є речі, за які соромно. Ми повинні спільно виправляти ситуацію, відверто називати проблеми й шукати шляхи їх вирішення, — звернувся він до учасників зібрання. — В одному випадку, щоб забезпечити дотримання прав людини, потрібні дійсно зусилля всієї країни, коли, наприклад, ідеться про реформу судової системи, її ресурсне забезпечення, щоб суди могли в розумні терміни розглядати справи. А в другому — необхідна лише увага місцевого чиновника до проблеми простої людини.

Голова законодавчого органу зазначив, що торік майже 40 відсотків звернень громадян до парламенту стосувалися дотримання законності та забезпечення правопорядку, реалізації прав і свобод людини. Це скарги на посадових осіб за зловживання службовим становищем, корупцію, формальний розгляд звернень, бездіяльність.

Міністр юстиції України Олександр ЛАВРИНОВИЧ розповів про

здійснені законодавчі та організаційні заходи, спрямовані на запобігання порушенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Серед таких системних недоліків, указаних у рішеннях Європейського суду з прав людини, надмірна тривалість судового провадження (очільник Мін'юсту уточнив, що ця позиція після ухвалення в сесійній залі змін до процесуальних кодексів і проведеної судової реформи в «найближчому майбутньому» стане історією); порушення права особи на свободу і особисту недоторканність; перевищення розумних термінів судового провадження; неналежні умови тримання осіб у місцях попереднього ув'язнення та установах системи виконання покарань.

Так, із введенням у дію нового Кримінального процесуального кодексу кількість заарештованих осіб, які потрапляють у слідчі ізолятори, зменшилася вчетверо. З метою забезпечення кращого доступу до правосуддя вжито кроків до скорочення тривалості розгляду цивільних, господарських і кримінальних справ.

Міністр юстиції спрогнозував, що передбачена в КПК норма про неможливість направлення апеляційними судами справ на новий розгляд збільшить кількість виправдувальних вироків, «які будуть уже не дивом, а практикою України».

— З 1 січня 2013 року Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення, закони України про безоплатну правову допомогу, про

адвокатуру та адвокатську діяльність зобов'язують державу забезпечувати надання безоплатної вторинної правової допомоги, значно розширюють перелік категорій осіб, яким гарантується надання такої допомоги в кримінальному процесі, насамперед на його початкових стадіях, — підкреслив О. Лавринович.

Так, надання цього виду допомоги з 1 січня на всій території України цілодобово забезпечують 27 центрів, утворених в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Для роботи в них на постійній чи тимчасовій основі відібрано 3 тисячі адвокатів.

Ще одна важлива новела, про яку сказав міністр, — це запровадження з початку року Державного реєстру речових прав на нерухоме майно як єдиної інформаційної бази, що містить відомості про права на нерухоме майно, їх обтяження, а також про об'єкти та суб'єкти цих прав.

Зважаючи на розвиток сфери інформаційних технологій, одним із важливих напрямів роботи відомства є ефективне функціонування системи захисту персональних даних. А контроль за дотриманням вимог законодавства в цій сфері є окремою функцією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

— Ми готові до спільної роботи з інститутами громадянського суспільства й четвертою владою задля виправлення помилок, усунення недоліків, зміцнення демократичних засад нашого суспільства, — підсумував О. Лавринович.

Голова Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Валерій ПАЦКАН (фракція партії «УДАР») нагадав, що останній раз слухання з цієї проблематики проводили 2001 року.

На його думку, нині спостерігаються «загрозливі тенденції» щодо згортання таких фундаментальних прав і свобод людини, як свобода слова і свобода мирних зібрань. Як приклад народний депутат навів події 18 травня під час акції в Києві.

– За повідомленням Генеральної прокуратури, з початку року відкрито 42 кримінальні провадження за фактом перешкоджання професійній діяльності журналістів, – наголосив В. Пацкан. – Не кращий стан і з забезпеченням мирних зібрань. За даними громадських організацій, суди у 85 відсотках випадків обмежують право громадян на мирні зібрання, якщо з відповідним позовом звернулася влада. Зокрема, в 2012 році заборонено 380 таких зібрань.

Парламентарій розкритикував ситуацію з дотриманням соціально-економічних прав (через зростання заборгованості у заробітній платі, невдалу медичну реформу), забезпеченням права на власність і підприємницьку діяльність (у зв'язку з випадками рейдерства, замовними вбивствами бізнесменів). Не краща ситуація, на думку В. Пацкана, і з забезпеченням виборчих прав громадян, дотриманням права на судовий захист і виконання судових рішень.

Викликає також занепокоєння дотримання прав людини в кримінальному судочинстві, зокрема непоодинокі випадки застосування катувань та інших форм жорстокого поводження.

Народний депутат повідомив, що саме завдяки зусиллям комітету Верховна Рада зняла з розгляду проект закону про мирні зібрання (реєстр. № 2450) і нині готується новий законодавчий акт, у якому буде враховано позицію громадських організацій.

Ще одне болюче питання, над яким працює комітет, – це підготовка до другого читання законопроекту про депортованих осіб за національною ознакою.

– Парламентарії за двадцять років заборгували депортованим громадянам закон, що визначить їхній статус, механізм надання державної підтримки й поновлення їхніх прав, – пояснив В. Пацкан.

Голова Верховного Суду України Ярослав РОМАНЮК погодився з тим, що Україні потрібен реальний, а не формальний захист прав людини, ефективний, а не декларативний доступ кожного громадянина до незалежного та справедливого судочинства. Однак Голова ВСУ вважає, що нині відсутні серйозні підстави говорити про неефективність роботи вітчизняної судової системи, адже, як свідчать неупереджені дані статистики, суди розглядають величезну кількість справ, переважно більшість із яких правильно й із дотриманням термінів розгляду.

– Особливо промовистими є вітчизняні показники порівняно з іншими державами Європи. Зокрема, за даними Європейської комісії з питань ефективності судочинства, за рівнем оперативності розгляду справ Україна посідає одне з перших місць у Європі. Наприклад, середня тривалість розгляду цивільних справ позовного впровадження в нашій державі становить 17 днів, тоді як у Франції – близько 270, у Швеції – 180, а в Німеччині – 170 днів. І це за колосальної переваженості вітчизняної судової системи, – зауважив Я. Романюк.

А те, що Україна протягом останніх років є одним із лідерів за кількістю заяв до Європейського суду з прав людини, пояснив так: 90 відсотків скарг до Європейського суду з прав людини є однотипними, пов'язаними переважно із системними проблемами, які потребують законодавчого врегулювання. Зокрема, це невиконання рішень національних судів, тривале провадження досудового слідства в кримінальних справах і тривалий розгляд справ судами, недоліки законодавства й судової практики, які призводять до тримання особи під вартою без належної законної підстави, тощо.

Промовець сказав:

– Нині дедалі очевиднішою стає необхідність розширення повноважень найвищого судового органу, підвищення його процесуальної ролі, збільшення впливу на вітчизняне судочинство.

Знуцання над узятими під варту

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Валерія ЛУТКОВСЬКА нагадала, що 5 червня в парламенті вже була представлена Щорічна доповідь Омбудсману про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, в якій висвітлені системні проблеми в цій сфері. Найближчим часом парламент отримає спеціальну доповідь стосовно діяльності національного превентивного механізму проти катувань у місцях несвободи.

У виступі В. Лутковська звернула увагу на порушення прав узятих під варту осіб у процесі забезпечення їхньої участі в судових засіданнях. Нині це компетенція трьох органів

державної влади. Зокрема, адміністрація слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби в день судового засідання переводить узятую під варту особу із загальної камери до приміщення збірного відділення. Міністерство внутрішніх справ із використанням спеціального автотранспорту доставляє особу до суду та здійснює її охорону. Державна судова адміністрація, своєю чергою, має забезпечити належні умови тримання підсудних у приміщенні.

– Що ж насправді відбувається, коли, підкреслюю, ще не засуджена людина має брати участь у судовому засіданні? Перебуваючи в слідчому ізоляторі, вона зобов'язана встати о шостій ранку. Іноді не встигаючи поїсти, потрапляє з камери в так зване збірне відділення, де перебуває до моменту, коли її заведуть у спеціалізований автомобіль або вагон для транспортування до суду. У камерах збірного відділення людина може перебувати, залежно від регіону, від 20 хвилин до 4 годин. У більшості з таких приміщень відсутні вентиляція, туалет, водопостачання, сонячне освітлення, належний санітарний стан, там постійно накурено, – сказала Уповноважений,

продемонструвавши на моніторах у сесійній залі фото таких збірних відділень.

Час перебування в автомобілі під конвоем міліції або внутрішніх військ залежить від відстані між слідчим ізолятором і судом та може тривати від 20 хвилин до 8 годин.

– Нерідко через відсутність спеціально обладнаних приміщень у судах людей тримають в автомобілі до початку судового процесу й після його закінчення. Освітлення, вентиляція, обігрів та кондиціонування повітря відсутні, можливості справити природні потреби людина не має. При цьому в самому автомобілі влітку душно та жарко, а взимку, навпаки, нестерпно холодно, – зауважила В. Лутковська.

За її словами, ще гіршими є умови в спеціальних вагонах залізничного транспорту, адже з 29 цих вагонів 23 експлуатуються понад 28 років. Там немає постійного доступу до питної води, гаряче харчування взагалі не надається. При цьому термін перебування в дорозі за маршрутом, наприклад, Вінниця – Черкаси становить... 4 доби.

– Прибувши до суду, взята під варту особа поміщається до так зва-

них приміщень для тримання, які практично являють собою «кам'яні мішки» без водопостачання та водовідведення, вентиляції, денного та достатнього штучного освітлення. Кількість таких приміщень не відповідає вимогам для ізольованого тримання різних категорій осіб, узятих під варту, зокрема хворих на інфекційні захворювання. При цьому дезінфекція, дезінсекція, дератизація приміщень не проводиться, – продовжила страшну розповідь Омбудсман.

Ії очевидний висновок: умови перебування підсудного в приміщеннях суду не дають можливості підготуватися до судового засідання.

18

Неефективне правосуддя, копіячаний трудовень і втрата чверті ВВП

– Тема нинішнього обговорення є надто спокусливою для бажаючих здобути популярність з допомогою попультузму. Це дуже просто: потрібно оголосити себе палким захисником прав людини, знайти винних і закликати притягнути їх до політичної або юридичної відповідальності, – зауважила голова Державної судової адміністрації Руслан КИРИЛЮК. – Сподіваюся, що це не буде полювання на відьом, а конструктивна дискусія про те, в якій країні ми хочемо жити і як побудувати таку країну.

Р. Кирилук звернув увагу на результати європейського соціологічного дослідження 2011 року, згідно з яким українці порівняно з громадянами 26 європейських країн виявилися найменш задоволеними життям і найменш щасливими.

– Як зазначають експерти, це зумовлено переважно не погіршенням матеріальних параметрів, а через такі показники, як рішучість у досягненні своїх цілей, впевненість у власних силах, ініціатива та самостійність у розв'язанні життєвих проблем. Найнеприємніше, що 72 відсотка населення України не вистачає впевненості в майбутньому, – підкреслив очільник Державної судової адміністрації. – Зазначені показники є характерними для соціалістичних країн із плановою економікою, де всі сподівання людей про покращення життя пов'язані з державою, на яку покладається відповідальність за власний добробут. Ми надто добре знаємо приклад Радянського Союзу, щоб спокійно до цього ставитися.

Р. Кирилук звернув увагу на результати досліджень Світового банку, відповідно до яких через неефективне правосуддя деякі держави втрачають близько чверті валового національного продукту. Це пов'язано з тим, що право власності і економічна свобода можуть бути гарантовані лише за умов належного функціонування судової системи. Відтак створення незалежного ефективного суду, якому дові-

ряє суспільство, повинно стати пріоритетом економічної політики держави, – зазначив промовець.

Голова фракції партії «УДАР» Віталій КЛИЧКО вважає, що ситуація з захистом прав людини стрімко погіршується. На підтвердження цього він навів факт зростання дефіциту Пенсійного фонду, заборгованості з виплати зарплати тощо.

– Правоохоронна система насправді є системою репресій. Місцеві вибори 2010 року, парламентські вибори 2012-го та довибори в місцеві органи влади цього року стали справжнім посібником із застосування адміністративного й силового ресурсу та фальсифікацій, – наголосив політик. – Для виправлення ситуації має бути політична воля та «велике бажання», однак ані першого, ані другого не бачимо.

На переконання В. Кличка, нині слід звільнити всіх політичних в'язнів і покарати чиновників, причетних до фальсифікації виборів та політичних переслідувань. А якщо влада не може забезпечити соціальних прав громадян, то вона повинна не заважати людям самим заробляти на життя.

Народний депутат України Ганна ГЕРМАН (фракція Партії регіонів) вважає, що питання дотримання прав людини є чутливим не лише в Україні, а й в усьому світі. Про це свідчать протестні настрої навіть у державах, які можуть слугувати, зокрема, зразком розвитку демократії й економіки, наприклад, у Туреччині.

– Якби ми запитали будь-кого, яке з прав людини найбільше болить нині, я думаю, що багато хто сказав би: «Це право бути вільним від страху і злиднів». І тому я запрошую і закликаю Віталія Кличка, єдиного лідера опозиційних фракцій, який сьогодні прийшов сюди, припинити блокування парламенту і прийняти закони, які допомагають боротися проти злиднів, які захищають права людей, – підкреслила Г. Герман.

Голова Ради громадської правозахисної організації «Донецький Меморіал» Олександр БУКАЛОВ звернув увагу на порушення прав осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі. Зокрема, це неможливість оформити пенсію ув'язненими.

– Іноді те, що відбувається в таких установах на практиці, не відповідає ані законам, ані нормативним актам. Наприклад, у нас фактично існує рабська праця, коли засуджена людина за 25 виходів на роботу отримує 21 гривню заробітку, – уточнив він.

О. Букалов наголосив, що ні відомства, ні народні депутати не використовують експертний потенціал громадських організацій.

– У пояснювальних записках до законопроектів пишуть, що документ не потребує громадського обговорення, хоча насправді це не так. Сподіваюся, ці слухання дадуть імпульс до поліпшення ситуації, – сказав правозахисник.

Народний депутат України Ірина ЛУЦЕНКО (фракція ВО «Батьківщина») наголосила, що страх злиднів спонукав більш як шість мільйонів українців виїхати за межі України в пошуку кращої долі.

– Відтік трудових мігрантів має дуже негативний ефект для нашої держави, для української нації, адже вони в найпродуктивніший період свого життя не беруть жодної участі в створенні національного доходу. Масова трудова міграція не сприяє наповненню соціальних фондів, через що страждають наші пенсіонери. Відтік молоді за кордон погіршує демографічну ситуацію в країні, нація старіє, – підкреслила парламентарій. – Якщо ми продовжуватимемо робити ставку на дешеву робочу силу, якщо не відродиться економіка, ми перетворимося лише на сировинний придаток.

– В абсолютній більшості справ, а це 77 відсотків справ за 2012 рік, суди першої інстанції дотримувалися вста-

новлених строків розгляду. Це позитивна динаміка, якщо порівнювати з 2011 роком. А порушення строків розгляду справ, як правило, зумовлено об'єктивними обставинами, передусім надмірним навантаженням на суддів або через зволікання суб'єктів владних повноважень із поданням доказів, необхідних для повного та

всєбічного розгляду адміністративних спорів, – наголосила **суддя Вищого адміністративного суду України Наталія БЛАЖІВСЬКА**.

Вона звернула увагу, що в адміністративному судочинстві на практиці реалізовано презумпцію винуватості суб'єкта владних повноважень, який має доводити правомірність

своїх дій під час реалізації своїх функцій, що оскаржуються громадянами. Важливим кроком для наближення адміністративної юстиції до людини стало закріплення в Кодексі адміністративного судочинства альтернативної підсудності, а також відеоконференції як форми участі в судовому засіданні.

Вони пройшли всі інстанції

Представник Фонду народонаселення ООН в Україні Нузат ЕСАН зазначила, що в останні два десятиліття Україна досягла значного прогресу в забезпеченості гендерної рівності. Водночас потребують уваги низка таких питань, як гендерні відмінності в заробітній платі, збереження стереотипних уявлень про роль і статус жінок, їхнє недостатнє представництво на керівних посадах і, зокрема, в парламенті. Тому Н. Есан запропонувала запровадити систему відповідних квот.

Як поширений приклад порушення прав людини **народний депутат України Василь САМОЙЛЕНКО (фракція Компартії)** навів ситуацію з підприємством «Малинськводоканал» Житомирської області, де люди роками вимагають виплати за боргованості із заробітної плати в сумі 1,8 мільйона гривень.

– Вони пройшли вже всі інстанції, є рішення суду й обіцянки обласної влади, але далі слів справи не йдуть. Така сама ситуація з дітьми війни, захисту своїх прав шукають і понад 400 тисяч «чорнобильців», яким держава заборгувала мільярди. Отримавши судове рішення, люди йдуть у виконавчу службу, але й там марно шукати захисту своїх прав. Наведу лише один приклад: киянка Посталюк має на руках два рішення суду про виплату недоодержаної пенсії, але після звернення у виконавчу службу Шевченківського району Києва жінка отримала від-

повідь, що виконавці цим питанням не займаються, – розповів В. Самоїленко.

Уповноважений Президента України з прав дитини Юрій ПАВЛЕНКО повідомив, що глава держави визначив захист і забезпечення прав дитини одним із ключових пріоритетів для центральних і місцевих органів влади.

– Останні рішення Президента якраз спрямовані на захист і забезпечення прав найуразливішої категорії громадян. Це забезпечення повноцінного лікування дітей, хворих на онкологічні та інші тяжкі й рідкісні захворювання, створення системи підтримки та захисту сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах. Це й низка інших завдань, спрямованих на творчий розвиток дитини в рамках Років дитячої творчості. Президент також ставить завдання щодо захисту українських дітей, усиновлених іноземними громадянами, аби ми знали про долю кожної дитини, яка нині виховується в цих сім'ях, – уточнив Ю. Павленко.

Заступник Генерального прокурора України Віталій Білоус повідомив, що з початку 2012 року прокурорами порушено 82 кримінальні провадження за фактами побиття, катування, іншого нелюдського поводження або приниження гідності громадян працівниками правоохоронних органів. Із січня 2013 року ними забезпечено погашення боргів із заробітної плати та

пенсій на суму майже 450 мільйонів гривень, до відповідальності притягнуто більш як тисяча посадовців. Упродовж минулого та поточного років судами задоволено понад 25 тисяч позовів та заяв прокурорів щодо захисту порушених прав громадян, за якими стягнуто та добровільно відшкодовано майже 300 мільйонів гривень.

Актуальною, зважаючи на наближення літніх відпусток, виявилася інформація В. Білоуса про те, що, завдяки прокурорському втручання на морських узбережжях демонтовано понад півтисячі самовільно збудованих споруд та огорож, звільнено близько 100 пляжів.

– Влада, яка є основним порушником у державі прав людини, свідомо маніпулює цією проблематикою. Це маніпулювання простежується і в постійному використанні правозахисної риторики без виконання обов'язків держави в цій сфері, і в свідомому протиставленні одних прав людини іншим, використанні їх для виправдання політичних переслідувань, невмотивованого збільшення повноважень правоохоронних органів, – **зауважила президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда Україна» Катерина ЛЕВЧЕНКО**.

На підтвердження своїх слів вона навила роздані урядові матеріали про дотримання прав людини, «написані про що-небудь і як-небудь без будь-якого системного огляду».

19

Країна-маршрутка?

Президент Ради національних товариств України Ілля ЛЕВІТАС розповів про невиконання 16-ї статті закону про національні меншини, згідно з якою в державному бюджеті мають передбачатися кошти на розвиток національних меншин.

– 20 років цей закон існує і 20 років не виконується. І 20 років я, як естрадний гуморист, повторюю одні й ті самі слова, але нічого не змінюється, нічого, – підкреслив І. Левітас.

За його словами, в поточному році на розвиток національних культур передбачено аж 3 копійки на одного представника нацменшин. Тоді передбачалося 8 копійок.

Заступник голови Союзу юристів України Ніна КАРПАЧОВА зауважила, що через бідність 70 відсотків населення України не може забезпечити свої фундаментальні права.

– Не випадково, що в країні зростає кількість самогубств, зокрема серед дітей, – наголосила вона.

Н. Карпачова також нагадала, що кількість в'язнів в Україні є однією з найбільших у Європі: 320 осіб на 100 тисяч населення. Однак уже другий рік поспіль гальмується прийняття закону про амністію. Серед її пропозицій – реформування судової гілки влади шляхом запровадження прямих виборів суддів населенням, а також відновлення повноважень Верховного Суду України, включно з правом громадян України на пряме звернення до ВСУ відповідно до статті 6 Європейської конвенції з прав людини.

– В якій країні ми живемо? Що ми з нею зробили? «Країна-маршрутка, яка рухається розбитою дорогою, в засніжену зиму й шукає кінцевої зупинки». Так каже один із персонажів, яко-

виправдано судами торік

20

го я скоро гратиму в театрі імені Івана Франка. Як зробити так, щоб люди були захищені, щоб у нашій державі було все до ладу? Нам треба разом, міцно взявшись за руки, воювати за свої права, іншого способу немає, – сказав **народний депутат України Богдан БЕНЮК (фракція ВО «Свобода»)**.

– Шановні учасники парламентських слухань, щиро вдячний вам за плідну й конструктивну роботу. У більшості ваших виступів звучало бажання змінити ситуацію на краще. Всі висловлені пропозиції будуть ретельно опрацьовані профільним комітетом Верховної Ради та подані для затвердження у вигляді рекомендацій парламентських слухань. Я їх підпишу і спрямую в інстанції, які повинні виконувати ці пропозиції, – сказав на завершення **Голова парламенту Володимир РИБАК**.

Олексій СИЦУК.
Фото Миколи БІЛОКОПИТОВА.

НЕМАЄ КРАЩОЇ ПРАКТИКИ, НІЖ ДОБРА ТЕОРІЯ

Роман ТАРАСЮК

У Київському регіональному центрі Національної академії правових наук України науковій спільноті був презентований доробок 11 провідних учених-правників – монографія «Юридична відповідальність: проблеми

виключення та звільнення». Її вихід приурочений до двадцятиліття Національної академії правових наук України, яке відзначатиметься наприкінці липня.

Відкрив презентацію Юрій Баулін, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік НАПрН України. Він виступив із вітальним словом як відповідальний редактор монографії.

Це видання – одна з перших праць, присвячених тематиці виключення та звільнення від юридичної відповідальності на теренах СНД. Юрій Баулін зауважив, що колектив авторів намагався наголосити на вузлових проблемних питаннях, які висвітлювалися у вітчизняній науці вперше або були досліджені в окремому вигляді. Він також підкреслив, що видання є насамперед матеріальним дослідженням, що містить теоретичні узагальнення у відповідних галузях права. Автори намагалися не тільки висвітлити загальнотеоретичний підхід, а й у кожній галузі знайти свої особливості, що стосуються того чи іншого аспекту звільнення від відповідальності.

Книжка має неабияке теоретичне та практичне значення, відповідає на багато питань теорії права щодо визначення юридичної відповідальності в різних його галузях і загалом. Окрім того, ґрунтовно досліджує проблеми виключення та звільнення від юридичної відповідальності. А також порушує багато питань стосовно недосконалості українського законодавства у сфері виключення та звільнення від юридичної відповідальності, які необхідно вирішити, зокрема, в галузі конституційного права.

За словами Михайла Теплюка, заступника керівника апарату Верховної Ради України – керівника Головного юридичного управління, кандидата юридичних наук, важливість досліджень у цьому напрямі важко переоцінити, адже поняття й зміст юридичної відповідальності

постійно модернізуються, а 15–20% законопроектів, що їх реєструють у парламенті, стосуються саме питання юридичної відповідальності. Він підкреслив, що наприкінці травня парламент ухвалив за суттю новий для України закон, який передбачає кримінальну відповідальність для юридичних осіб, що ще раз підтверджує постійний розвиток цієї сфери.

Безперечно, праця містить низку дискусійних положень, утім, толерантні наукові дискусії, «нові» правові питання та ракурси, представлені широким юридичному загалові та всім зацікавленим особам, сприятимуть подальшому розвитку й удосконаленню правової системи, зокрема надійному захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Цю тезу підтвердили й дискусії правників, які ще довго не вшухали в кулуарах після презентації.

Фото Миколи БІЛОКОПИТОВА.